

Extrait de la revue **SingulierS** du 3ème trimestre 2005

Revue des parlers romans de la province de Luxembourg

Editeur responsable: P. Otjacques, rue de la Hette 19 - 6840 Neufchâteau

Rubrique : Textes

Lès rivnants

Arthur SCHMITZ

(wallon de Wardin)

Kand dj' èsto gamin èt k' a nosse mâjon on-z-avot ricminci a sîzner, papa èt nosse vèjin Pôl Pikèt, pârlint todi d' one sôrte ou l' ôte. Li pus sovint, c' èstot su la guère di 14, ki n' avint nin fèt nin ouk ni l' ôte. On côp, li vitrî èstot passé o viadje po rmète on cârô al sicole èt ouk addé la vîe Anna ki dmorot a costé di nosse mâjon. Après, il èstot vnu soper avou nos-ôtes èt avot dmandé s' i plot passer la sîze divant d' èraler addé s' bê fré a Madjrèt. Papa avot dit ây, k' il èstot binâje d' avèr one djint dpus al sîze.

Ci djoûr la, al sîze, papa èt Pôl avint cminci a pârlèr su lès rivnants. Si bin papa ki Pôl, dijint k' il avint sovint oyu raconté dès cayèts su lès rivnants ki rivnint moussi d' on blanc linçouû addé lès creûs k' èstint voci ou vola li long dès voyes èt dins lès cmètîres. Pôl prêtindot k' one nut' ki rivnot d' Madjrèt, avou sès ustèys su l' dos d' avèr sitît fèt on hangâr addé li Mayeûr, il avot vèyu on rivnant k' èstot assîs addé la creû, dizos la grosse hèsse. Pôl dijot k' i n' avot nin ayu poûr, mès k' il avot apougni sa cougnê a scârer po sèy pus sûr èt k' li rivnant n' avot nin boudji.

Li vitrî fèjot li ci ki n' avot nin poûr èt djot k' i vourot bin vèy on rivnant, k' il ârot vite fèt avou. Papa racontot l' côp k' il avot stî fé one fosse po on mwart o cmètîre di Lontchamp avou Tèyofile Detaye. Come il avot rovÿi si pakèt d' toubak addé one creû a costé do l' fosse èt, come i n' savot nin dmorer sins toubak, il avot stî l' rikèri après l' soper, kand i cminçot a fé spès. An z-arivant addé la creû d' ouû ç' k' il avot lèyi s' toubak, il avot vèyu on rivnant, ki bôrot sa pupe avou s' toubak. Papa avot fèt on signe di creû èt l' rivnant avot rmètu l' toubak a sa plèce divant d' ènaler sins rin dire. Papa, on pô sbèré, avot rmètu si toubak dins sa potche èt èstot rivnu al mâjon, sins prinde one chike !

Nos-ôtes, avou m' fré, dj' avins lès tchfès ki s' drèssint su la tièsse rè k' di pinser o rivnant ki bôrot sa pupe. Li vitrî, co on côp, si drèssot an djant ki s' mèzurrot bin avou on rivnant si par hazard il è vèyot ouk.

L' anée d' après, dj' èstins pus grands èt m' fré ni croyot pus âs rivnants. I m' avot dit, si l' vitrî vint co on côp al sîze, a nosse mâjon èt k' il èrva su Madjrèt, après dj' îrans fè lès rivnants su la Madjîre. On pô après la Tossint, lès sîzes avint ricminci a nosse mâjon èt papa èt Pôl, nosse vèjin, ripurdint leûs discussions su l' timps passé. Avou m' fré, Eûdôre, dji rawardins li vitrî, ki passot tos lès ans après la Tossint. Après l' condjî do 11 di nôvimbe, an rivnant do l' sicole, dj' ons vèyu l' vitrî ki rmètot deûs cârôs al sicoles dès gamines. Il avot sès vères dins one lèdjîte kèsse du bwès, avou dès burtales po plèr la pwate su l' dos èt one muzète di teûye, avou si mastic èt sès ustèys. Kand dj' ons ayu beû l' café, mi fré è monté dins la tchan.me dizeû la turbine po prinde deûs linçouûs èt

lès catchi dins nosse tchan.me. C' èst sûr, si l' vitrî vint soper a nosse mâjon, dji fèrans lès rivnants addé la creû su la Madjîre, mi dit m' fré Eûdôre.

On pô pus târd, maman avot dja alumé la lampe èt fé do feu al tchan.me d' où ç' k' on sîznot, kand l' vitrî è intré al cûjine avou papa ki vnot di rivnu d' aler al tchèroûe. Maman è rtchâfé lès cromptîres avou do lârd èt dès onions, dispindu çou k' i falot d' sorêts, lès è fricassés avou do lârd, èt kand c' è stî prêt, èle è dit d' avancer tortos al tâve. Papa è dné kékes côps d' pompe dins l' bassin do sêwè po s' laver lès mwins, lès è choûrbu avou l' drap d' mwins ki pindot addé la pompe èt s' è avanci al tâve po dire li bènèdicité.

Dj' ons cminci tortos a mougni sins rin dire, mi fré m' è dné on côp d' keûde po m' dire ki dji fèrins lès rivnants après la sîze. Dj' èstins co tortos al tâve, kand Pôl è intré dins la cûjine, è dit : "bonswar tot l' monde" divant d' s'assîre su la tchèyîre divant l' bufèt. Après l' soper, dj' ons passé al tchan.me d' a costé po passer la sîze come d' abitude. Pôl avot mètu do foûr dins sès galotches an djant k' on poûrot avèr do l' djalée. Do côp, lès omes ont pârlé dès fwates djalées ki gn-avot ayu do tims passé. Nos-ôtes lès èfants, dji fjins nos dvwars su on costé do l' grande tâve. Maman èt mès grandes seûrs keûzint di l' ôte costé.

Kand dj' ons ayu fini nos dvwars, dj' ons choûté lès discussions dès omes. Pôl racontot lès fwates djalées do mwès d' fèvrî 1916, ki lès djins d' Bastogne alint o bwès d' Azy po ôre li canon ki tonot a Verdin. A hût' eûres èt dmèy, dj' ons monté coûtchi, mès dji n' nos ons nin mètu o lit. Dj' ons mètu on gros paltot su nosse dos, li linçôu a pwarté d' mwin èt dj' ons rawardu ki lès sîzneûs si lèvinche po-z-èraler. Kand dj' ons oyu boudji lès tchèyîres, dj' ons potchi pa la fignèsse, passé l' bî drî la mâjon, passé la haye do pré Dâbe po côper â coûr po sèy lès prêmîs su la Madjîre. Mi fré, s' è catchi drî la grosse hèsse èt mi, on pô pus lon, drî lès grandes gnèsses. I fjot clér di lune èt tot d' on côp, dj' ons oyu li vitrî ki vnot an tchantant : "Tant qu'il y aura des coqs dans un village, il y aura des poules a surveiller".

Kand il è arivé addé la grosse hèsse, mi fré, catchi avou l' linçôu s' è drèssi an criyant : "hoû hoû hoû...". Li vitrî n' è pus tchanté mès è couru su la voye avou sa kèsse di vère su l' dos. Mi fré l' è sûju on momint divant di s' rimète drî la hèsse. Come il arivot addé mi èt k' i ralantichot on pô, dji m' è levé an criyant : "hoû, hoû, hoû". I s' è rmètu a couru èt dji l' è sûju on momint. Dj' è rtrové m' fré, dj' ons rployi lès linçôûs, dj' oyins lès vères ki s' kimachint dins la kèsse do vitrî. Dj' ons ridchindu la Madjîre, ripassé pa l' pré Dâbe, ripassé l' bî, mètu la ptite châte po rentrer dins nosse tchan.me pa la fignèsse. Li landmwin â matin, dj' avins do mâ di nos lèver. C' èst l' surlandmwin ki dj' ons oyu dire pa l' facteûr ki l' vitrî avot stî porsû pa dès rivnants. Èt ki tos sès vères s' avint câssés dins sa kèsse. Avou m' fré, dj' avins do mâ di n' nin rîre.

Malêjis mots :

apougni = empoigner. / **bî** = ruisseau, bief. / **binâje** = content, heureux. / **burtale** = bretelle. / **châte** = échelle. / **cougnie a scârer** = hache à équarrir. / **creû** = croix. / **choûrbu** = essuyer. / **cmètîre** = cimetièr. / **djalée** = gelée. / **djint** = personne. / **èraler** = s'en retourner. / **fé spès** = faire sombre, obscure. / **fignèsse** = fenêtr. / **gnèsse** = genêt. / **hèsse** = hêtre. / **keûze** = coudre. / **lèdjîte** = légère. / **linçôu** = drap. / **Madjîre** = route qui mène à Mageret. / **Madjrèt** = Mageret, village de la commune de Bastogne. / **moussi** = habiller. / **ouk** = un. / **ôre** = entendre. / **oyu** = entendu. / **potchi** = sauter. / **poûr** = peur. / **pwate** = porter. / **rawardi** = attendre. / **rivnant** = revenant. / **sêwè** = évier. / **sîzner** = passer la veillée en compagnie de proches. / **sûju** = suivi. / **tchèroûe** = charrue. / **tchèyîre** = chaise. / **teûye** = toile. / **ustèy** = outil. / **vitri** = vitrier. / **voye** = route, chemin.